

Cukrovarnictví a Národní technické muzeum v Praze

SUGAR INDUSTRY AND THE NATIONAL TECHNICAL MUSEUM IN PRAGUE

Jan Hozák – Národní technické muzeum v Praze

Konference „Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci v českých zemích“, kterou 22. a 23. června 2010 pořádalo Národní technické muzeum v Praze (ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem a Dobrovickými muzei), patřila mezi akce, jimiž si tato instituce připomíná své počátky a slaví století své existence. Zaměření konference na cukrovarnický průmysl odráželo jednak význam tohoto oboru pro vznik muzea, také však jeho vliv na celkový průmyslový rozvoj na našem území. Vždyť první výrobní řepného cukru u nás začaly pracovat před

dvěma sty lety a průmyslová výroba cukru probíhá v českých zemích nepřetržitě již 180 let. Mozaika referátů, které na konferenci v NTM zazněly, pak alespoň částečně tuto bohatou historii vykresluje.

Když bylo v Praze 5. července 1908 založeno Technické muzeum pro Království české, stalo se tak z velké části zásluhou osobností z oboru cukrovarnictví a také díky ekonomické síle, jež byla s tímto oborem spojena. Karel Cyril Neumann (působil také jako redaktor Listů cukrovarnických) a Hanuš Karlík, to jsou alespoň dvě reprezentativní jména, jejichž úloha při vzniku muzea, utváření jeho koncepce a budování sbírek i expozic byla mimořádná. Tomu odpovídalo také postavení a prestiž, jimž se expozice cukrovarnictví v rámci muzea těšila, alespoň v prvních třiceti letech, pokud sídlilo ve Schwarzenberském paláci na Hradčanech.

Cukrovarnická technika, výrobky, obrazová a výkresová dokumentace nechyběly od Jubilejní výstavy 1891 na žádné z velkých výstavních akcí v Praze a často vystavovala i myšlenka zřídit stálou expozici cukrovarnictví.

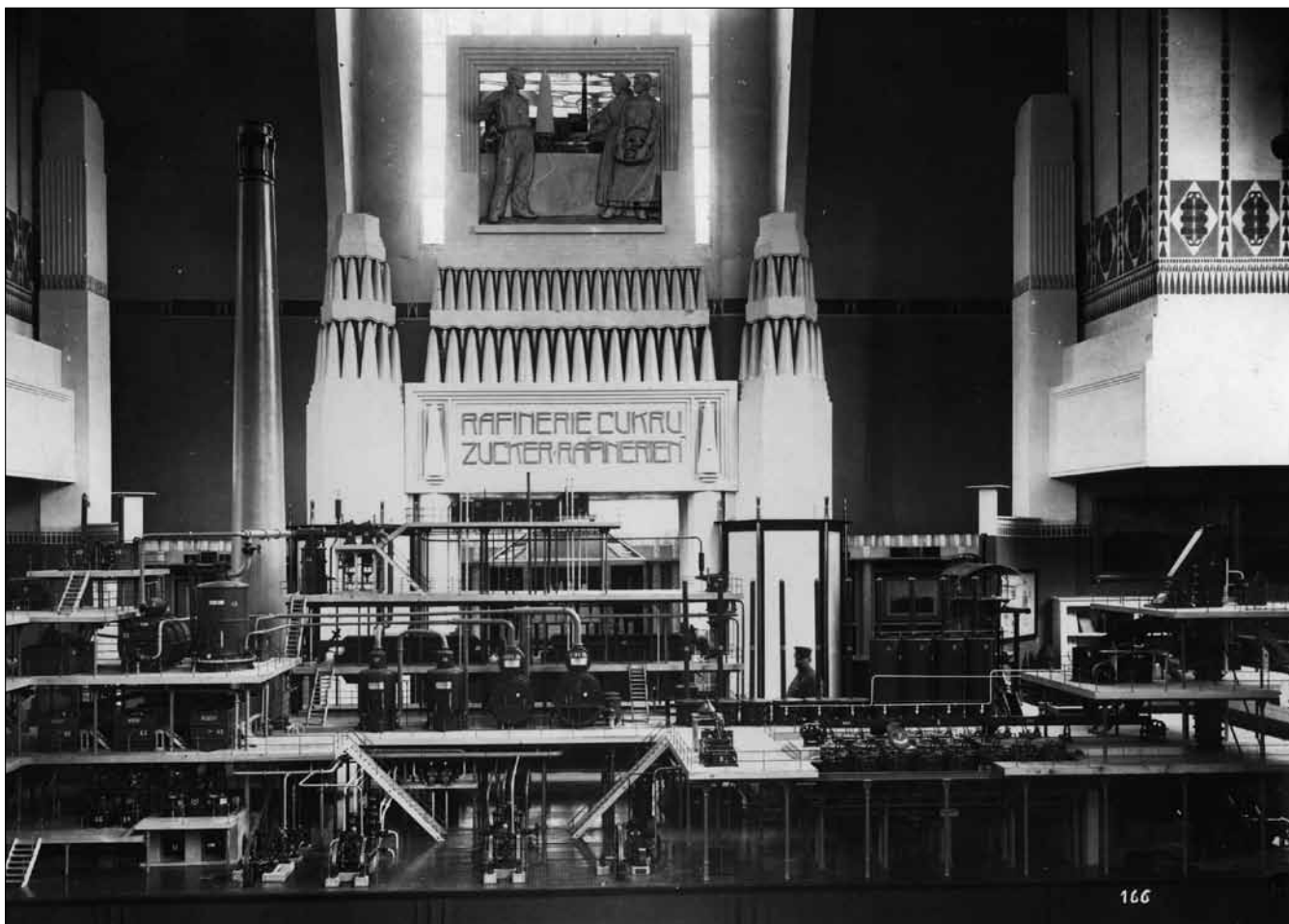
Na jaře roku 1908 vzešla z české vysoké školy technické v Praze výzva k založení technického muzea; a protože právě probíhaly přípravy na výstavu pražské Obchodní a živnostenské komory, padla na úrodnou půdu. K předvedení svých úspěchů na připravované výstavě se spojili cukrovarníci se zástupci strojírenství a připravili zvláště atraktivní exponát: Model cukrovary na zpracování řepy v měřítku 1 : 10. Měl se stát hlavní atrakcí a dominantou expozice. Přestože to nemáme přímo doložené, domníváme se, že výroba tohoto unikátního modelu byla zadávána již s myšlenkou, že se stane jedním z exponátů nově založeného muzea. To se také později stalo, model dostal po skončení výstavy inventurní číslo 1 a stal se z něho „základ“ nových technických sbírek.

Jako výstavní budova posloužil Technickému muzeu renesanční Schwarzenberský palác nedaleko Pražského hradu, v němž byly dne 28. září 1910 otevřeny pro veřejnost první expozice a mezi nimi také cukrovarnictví. Návštěvníci ji našli ve velkém sále v prvním patře a spatřili v ní, kromě dominantního modelu cukrovary, různá schémata a grafy o výrobních postupech, produkci a vývozu cukru, polarizační přístroje, sbírku nožů do řezaček na řepu, model Ryskova hustoměru na cukernou šťávu, čtyři alba s obrazy a výkresy strojního zařízení, mapu s rozšířením cukrovarů v českých zemích, tři alba plánů budov a zařízení cukrovarů od firmy Breitfeld-Daněk a spol., model vozíkové sušárny na kostkový cukr, vzorky cukrovarnické suroviny a výrobků i řadu fotografií závodů a osobností českého cukrovarnictví. Hlavním inspirátorem a tvůrcem expozice byl ing. K. C. Neumann.

Obr. 1. Alegorie cukrovarnictví v cukrovarnickém pavilonu na Národopisné výstavě v Praze v roce 1895 (Archiv NTM)

Obr. 2. Cukrovarnický pavilon s modelem cukrovaru na výstavě pražské Obchodní a živnostenské komory, 1908 (Archiv NTM)

Jak vyplývalo z organizace tehdejšího Technického muzea, které fungovalo na spolkovém principu, představovalo cukrovarnictví jednu z odborných skupin. Ta prováděla akviziční politiku, starala se o uložení a vystavení sbírek, spolupracovala na expozicích, sháněla sponzorské dary. Cukrovarnická skupina byla ustavena 27. února 1910 a měla 128 členů. Jejím předsedou byl ing. dr. technických věd Hanuš Karlík, referentem ing. Karel Cyril Neumann. Cukrovarníci po celou dobu první republiky představovali jednu z neaktivnějších a také nejštědřejších odborných skupin. Její členové a řada cukrovarů věnovali od samého počátku muzeu částky, jejichž součet se pohyboval v řádech desetitisíc korun, což v té době byly velké prostředky. Významnou úlohu v historii Technického muzea, po vzniku republiky nazvaného československým, sehrál také Hanuš Karlík. Do roku 1924 pracoval ve funkci místopředsedy Spolku Technického muzea a od roku 1924 do své smrti 1927 byl předsedou. Kromě toho stál od roku 1921 v čele tzv. finančního výboru pro stavbu nové muzejní budovy a bylo hlavně jeho zásluhou, že Cukerní komise československá věnovala do stavebního fondu 1 milion korun. V nové budově, do níž se, tehdy už Národní technické muzeum, stěhovalo až po druhé světové válce v roce 1948, mělo být podle plánů cukrovarnictví věnováno 500 m². Bohužel zůstalo jen při záměru. Od roku 1941, kdy se na nátlak německých okupantů Technické muzeum muselo vystěhovat ze Schwarzenberského paláce do Invalidovny v Karlíně, byl model cukrovaru umístěn zde a jen šťastnou náhodou unikl zničení při povodních roku 2002. V 90. letech 20. století byl totiž zapůjčen

do nové expozice Národního zemědělského muzea a odtud byl v roce 2008 přestěhován do sálu ve druhém patře budovy NTM. Zde se stane ústředním exponátem nové expozice „100 let Národního technického muzea“.

Na závěr tedy musíme konstatovat, že v nové budově muzea na Letné samostatná expozice cukrovarnictví nikdy nevznikla a ani není plánována. Předpokládá se však, že nové muzeum v Dobrušce splní dobře úlohu moderního informačního střediska o významu cukrovarnictví pro české země.

Obr. 3. Současná budova NTM na Letné (foto NTM, K. Uksová)

